

פרשת ויצא

נשואי יעקב לרחל ולאה

איסור דאורייתא לשאת שתי אחיות \ איסור לבן נח לישא את אשת אביו

בספר "מעתיקי השמועה" (חלק ב' עמוד מ"ד) ובספר "אמרי חן" (ח"ב סעיף א') מביאים בשם הגרי"ז הלוי זצוק"ל יסוד לפיו מציאות עריות של "קורבה מחמת אישות" חלים ושייכים רק במקום בו איכא חלות קידושין שלאחר מתן תורה, ולא שייכים כלל (אף לא כ"אינו מצווה ועושה") באישות של קודם מתן תורה.

לפי זה מבאר הגרי"ז הא דיעקב אבינו נשא שתי אחיות, רחל ולאה, אע"פ דקיימ"ל שהאבות קיימו את כל התורה קודם שנתנה.

אין זאת אלא שנישואי האבות לא היו כקידושי ישראל שלאחר מתן תורה, שכן לא הייתה היכולת בידם לייצר חלות "קניין קידושין" קודם מתן תורה ולפיכך, לא היה בנשותיהם כי אם אישות "בעולת בעל" כבני נח, ולא שייך בכגון דא איסור ערווה של "אחות אשתו" (אף לא כאינו מצווה ועושה).

וכך גם עולה מפורשות מדברי הרמב"ם בפרק א' מאישות הל' א'.

ובזה הלשון: "קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק, אם רצה הוא והיא לישא אותה, מכניסה לביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה. כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך תהיה לו לאשה, שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה".

והנה, סימוכין לדבריו מביא מדברי הרמב"ן (יבמות צ"ח ע"א) שרק באישות ישראל של "קניין קידושין" - שנאמר בהם "קידושין" נאסרו "עריות מחמת אישות", אך באישות של בני נח, אישות קלושה היא ("בעולת בעל" בלבד) ומשכך אינה מחילה איסורי ערווה אלא של קורבה אמתית בלבד (כאמו ואחותו) אך לא "עריות מחמת אישות" (ככלתו, אחות אשתו וכדומה).

ומשכך אף אם ירצו האבות לקיים את התורה קודם שנתנה, מ"מ לא שייך באבות איסורי קורבה מחמת אישות, שהרי בסוג כזה של אישות – ללא קידושין, גם אחר מתן תורה אין איסור קרובות אשתו לחלוטין.

ייעויין ברמב"ן שם שאף הוא רמז בדבריו ליישב כיצד נשא יעקב שתי אחיות ע"פ הנ"ל.

והנה ראה רמב"ם בפרק ט' ממלכים הלכה ה' דמונה "שש עריות שאסורות לבן נח", רק שלוש מהן עריות של קורבה: אמו, אחותו מאמו ואשת אביו. והלא "אשת אביו" "קורבה מחמת אישות" היא בהחלט!

הרי לן ששייך גם שייך עניין "עריות מחמת אישות" גם באישות של בני נח שאינה "אישות של קידושין"!

ואם כן יקשה, לשיטת הגרי"ז הלוי, מאי שנא:

בין: איסור ערוות "אשת אב" דמחילין איסור זה על באישות דבני נח למרות היותו איסור "קורבה מחמת אישות".

לבין: ערוות "אחות אשתו" דעליה אמרינן דאיסורה משום "קורבה מחמת אישות" ולפיכך לא שייך החלתה כלל באישות האבות של קודם מתן תורה (דהוי כאישות בני נח), אף לא כ"אינו מצווה ועושה".

סיכומי תשובות לשאלה זו – ע"פ החברים הלמדנים המשתתפים במיזם "חילוקא":

1. ראשית נדגיש: תירוצים רבים ומעולים ביותר נאמרו ע"י חברי "חילוקא" הלמדניים לבאר את נשואי יעקב בשתי אחיות, אך לא כולם עולים בקנה אחד עם דברי הגרי"ז הנ"ל. ולכן לא פורטו והוזכרו כאן בדברי הסיכום.

2. למעשה כבר הרמב"ן הקשה כן ביבמות צ"ח ע"א בהציבו את היסוד הנ"ל, שלא מצינו עריות מחמת אישות לבני נח, והלא – כך שואל שם – מצינו ש"אשת אביו" אסורה לבני נח? ... ותירץ: שאני אשת אביו – "דחידוש הוא". עם כל זאת – נדרש מאתנו להבין מדוע "אשת אב" אינו מפריך את כל היסוד מעיקרא? ... דהלא דא שאשת אב נאסרה מכל "עריות מחמת אישות", אינו מצביע על מגמה ו"יסוד" שונה באיסורי עריות באישות של בני נח, שהרי גם איסורי קורבה "אמיתיים" לא נאסרו לבני נח אלא מקצתם בלבד: אמו ואחותו מאמו בלבד. ברם: בתו, בת בתו, בת בנו, אחות מאביו ואחות אביו לא נאסרו בשונה מעם ישראל. הלא חזינן דעריות בבני נח נאסרו מקצתם בלבד, הן קרובות אמיתיות והן מחמת אישות (בסה"כ 3 עריות, חוץ מאשת איש, זכור ובהמה). אם כן מהו השוני בעצם בין "אחות אשתו" ל"אשת אביו", הלא בפשטות עיקרון האיסור קיים בזהות מוחלטת! באישות ישראל לעומת מקבילתה אישות בני נח, הן עריות מחמת "קורבה אמיתית" והן "עריות מחמת אישות", אלא בעוד שלישאל נאסרו "הרבה" עריות, לבני נח נאסרו "מקצתם" בלבד. היכן השוני ה"מהותי יסודי" אפוא? ...!

3. רבים השיבו – בהדגשים שונים ונאחדם – שיש לחלק בין שאר "עריות מחמת אישות" כאחות אשה וכדומה – שאכן ככלל אינן שייכות ל"אישות בני נח" אלא רק לאישות קידושין של ישראל. אך שונה מכך ערוות "אשת אביו" שיסוד איסור בו משום שפוגע כביכול באביו (או ב"כבוד אביו"). כלשון המקרא (ויקרא י"ח) "עֲרֹת אִשְׁתְּ אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרֹת אָבִיךָ הוּא", יש אף המליצו את הפס' "כִּי עֲלִיתָ מִשְׁכְּבִי אָבִיךָ אֲזַח חֲלָלָתָּ צֹעֲגִי עָלָה", שלקייחת אשת אביו מחללת כביכול את האב, ולכן חמורה טפי. ומשכך אסרה התורה זאת גם באישות בני נח.

4. יש שחילקו – אף הוא בכמה הדגשים וסיגנונות ונאחדם – נבחין ב2 סוגי "ערוות מחמת אישות": יש "קרובות אשתו" האסורות לו, כאחות אשה, בת אשתו, אם אשתו וכדומה, משום שקרובות אשתו המה כקרובותיו מחמת ההתאחדות בינו לאשתו (אחות אשתו כמוה כאחותו וכו'). ויש שעצם נישואי אחד אוסרים את אשתו על שאר

קרוביו, כ"אשת אביו" שהיות ואביו נשאה, הרי בנו - שהוא קרובו, אינו יכול לשאת את אשתו שהרי היא אשת קרובו. כנראה כל מה שלא שייך באישות דבני נח "ערוה מחמת אישות", אין זאת אלא שקרובות אשתו אינן נחשבות כקרובותינו (שאישות בני נח קלושה היא). אולם זה שאחד נושא אשה וממילא נאסרת על קרוביו, דא שייך באישות דבני נח, שסוף סוף אשה זו "השתמש בה" קרובו. דא עקא. הלא חזינן ששאר אשת קרוביו אינן נאסרות – באופן גורף – על בני נח. ככלתו, אשת אחיו, אשת אחי אביו. אם כן עדיין צ"ב מדוע "אשת אביו" שונה במהותה באופן מוחלט מכל שאר עריות מחמת אישות (כלומר מה בין אשת אביו לאשת אחיו ולאשת בנו)?...

5. יש שטענו שכל שהקרבה גדולה יותר כך סיבת איסור ערוה מתעצמת. ולכן קיימת העדפה לאסור דווקא אשת אב שקרובה לאביו "מהמעגל הראשון" בשונה מהשאר. אך צ"ע לפי זה. הלא חזינן שגוי מותר בבתו, על פניו בתו גופא קרובה למעגל הקרובה הראשון טפי מאשת אביו (רק אשתו של אביו), ובכל זאת זו נאסרה וזו לא, הא כיצד?...

6. יש שהציעו כך: היות ובתורה כתוב "לא תקח לצרור" בפשטות "טעם" נתנה התורה לאיסור שתי אחיות "שנעשות צרות זו לזו". כלומר מריבות ושונאות אחת את רעותה. אם כן כיוון וקיים יעקב את התורה קודם שנתנה רק כאינו מצווה ועושה, הרי לא קיימם רק במקום שטעמם שייך. וידע שחשש זה ש"נעשות צרות זו לזו" לא שייך ברחל ולאה, לכן לא החמיר באופן זה. אכן להלכה אסורות בכל אנפי, כל זה רק אחרי שהתורה נתנה, שצריך לקיים ההלכה בין אם טעמם שייך ובין לא כידוע, בשונה מקודם מתן תורה.

7. יש שטענו שדברי הגרי"ז פשוטים המה! וממילא אין לקושיא זו מקום כלל! אכן קיימים אופני עריות רבים שאסורים רק על ישראל ולא על בני נח (כ"אחות אשה" ועוד רבים נוספים). טוען הגרי"ז היות והאישות שהיתה לאבות בנשותיהם איננה אישות של קידושין אלא אישות של בני נח בלבד. משכך לא נאסרו בהאי אישות אלא בעריות שנאסרו בהן בני נח בלבד, והרי לבן נח אין איסור "אחות אשה", יהיה טעמו מה שיהיה, ולכן נשא יעקב שתי אחיות. לו באמת היה ליעקב "אישות של קידושין" כישראל, היה אוסר עצמו באחות אשה, אך עתה דינו כ"בן נח" לעניין אחות אשה, משום שכל אישות ידיה כבן נח... ואם כך על מה רעש וגעש "חילוקא" בדברי הגרי"ז?...

8. דברי טעם! אך הלא חזינן שהאריך הגרי"ז בחילוקו מאוד בכדי לבאר את נשואי יעקב בשתי אחיות, והדגיש לחלק בין "עריות מחמת אישות" שאין לבני נח אלא רק ב"אישות של קידושין" בלבד, לבין עריות מחמת "קרובות אמיתית" שיש לבני נח, כיסוד הרמב"ן. ומשום מה לא הסתפק בהסבר דלעיל בסמוך. מדוע?... נראה שהגרי"ז לא רצה לחלק בין אישות של בני נח לאישות של ישראל גרידא. משום שרואים אנו שלבני נח בין כך לא נאסרו רוב העריות, וחלק לא מבוטל מהם לא קשור כלל לקידושין! אלא לקרובה אמיתית בילוגית כמו: בתו, בת בתו, אם אמו, אחותו מאביו, אחות אביו, והגוי אף בהן לא אסור! אם כן, מי יימר דמה דבן נח אינו אסור ב"אחות אשתו" הטעם לכך הוא משום "סוג" האישות שלו שאינה כשל "קידושין". אולי בן נח אינו אסור באחות אשתו משום שבלאו הכי אינו אסור בהרבה עריות כמו בתו, וכמו שמותר בבשר חזיר?... אם כן כמו שהדעת נוטה שיעקב נשמר לא לבוא על בתו

שהיא "קורבה אמיתית" (למרות שבן נח מותר בה), מפני מה לא נזהר לא לבוא על "אחות אשתו" שהיא קרובה הנוצרת בעקבות אישות?... אלא אם ננקוט שיש חילוק מהותי לומר שב"אחות אשתו" פשיטא שהאישות גופא היא היא שגורמת את השוני. אך מי יימר שכך הוא (הלא גם בתו אינה אסורה לו, ולא שייך לאישות כזו ואחרת)?.. לכן חילק שבהכרח "עריות מחמת אישות" לא שייכות בעצם, באישות של בני נח אלא רק בסוג אישות של "קידושין". זה תורף תירוץ הגרי"ז זצוק"ל! שהסתמך על יסוד הרמב"ן וכאן נקודת שאלת חילוקא: זאת מנא לן?... מניין ההנחה שהאישות היא זו שגורמת את ההבדל. אולי "סתם כך" גוי לא נאסר ב"אחות אשתו" כמו שלא נאסר בבתו וברוב הקרובות האמיתיות, בא בשעה שרואה אתה שגוי בהחלט שייך גם ב"קרובות מחמת אישות" כמו אשת אביו?....

9. נראה אופן נוסף ליישב את דברי הגרי"ז, ואגב כך לבאר את דברי הרמב"ן באומרו "דשאני אשת אב דחידוש הוא", כדלהלן: ביבמות צ"ז ע"א, נחלקו מהו "לא יגלה כנף אביו" כתוספת על "לא יקח איש את אשת אביו".... רבי יהודה סובר דמייירי "באנוסת אביו ומפותת אביו" – שאף הן אסורות, למרות שלא היו לאביו בה קידושין ואישות כלל, ומ"מ אסורה על הבן. רבנן חולקים על רבי יהודה וסוברים שבאנוסה ומפותת אביו בוודאי אין שום איסור לבן, שהרי לא היתה אשתו כלל וכלל. אלא הפסי' מדבר שאסור לאדם לשאת את "שומרת יבם של אביו", באיסור מיוחד (חוץ ממה ששומרת יבם אסור לה להנשא לאף אדם חוץ מהיבם, וחוץ מאיסור "דודתו") למרות שאיננה ממש אשתו של אב אלא רק שיש בה "זיקת אישות" (קשורה בו טרם יבומה) אותה "זיקה" כמוה כ"קצת אישות", ואינה אישות גמורה כ"קידושין", (לכן שומרת יבם שמזנה אינה חייבת מיתה) שהרי עדיין לא יבם אותה. ומכל מקום חזינן שהתורה אסרה אותה על הבן למרות כן. הרי רואים מהתורה ש"אשת אב" "חידוש הוא" (כדברי הרמב"ן) דהינו איסור מיוחד, ולא רק לרבי יהודה שאוסר במפותת ואנוסת אביו, אלא אף לרבנן – כהלכה, משום שאיסור זה קיים לא רק כשהאב "קידש" את האשה ונשא אותה, אלא אף כשיש לו בה רק "זיקת אישות" כלומר "אישות קלושה" בלא קידושין, כמו שומרת יבם (טרם יבום). אמור מעתה: אם כך הדבר, ברי שאישות קלישתא שיש לבן נח באשתו, שאינה "קנין קידושין" אלא "בעולת בעל" איננה גרועה יותר מאישות זו של "שומרת יבם" שאינה אישות של "קידושין", אלא שיש לו בה רק "זיקת אישות" ולא אישות ממש. בין נבין אפוא מדוע אסרה התורה "אשת אב" בדווקא גם לבן נח בשונה משאר "עריות מחמת אישות" שאכן אינן שייכות כלל רק אלא אך ורק באישות אלימתא של "קנין קידושין" כמו שיש לעם ישראל, ולא באישות דבני נח. כדברי הרמב"ן והגרי"ז.